

Posudek diplomové práce:

Šárka VALINOVÁ, *Lékařské rukopisy jihozápadních Čech a jejich soupis.*

Filosofická fakulta Jihočeské university v Českých Budějovicích, Ústav archivnictví a pomocných věd historických, České Budějovice 2016, 217 stran.

Bc. Šárka Valinová (dívčím jménem Hlůžková) si za téma své bakalářské práce vybrala kodikologický a obsahový rozbor rukopisu Vlastivědného muzea dr. Hostaše v Klatovech z roku 1674 s názvem „Jádro vybrané z mnohých knih lékařských“ – a toto téma ji natolik zaujalo, že se rozhodla v něm pokračovat i v práci magisterské, přičemž se tentokrát zaměřila na lékařské rukopisy nacházející se v různých institucích jihozápadních Čech s úmyslem sestavit jejich soupis. Již to představuje chvályhodný počín, protože podobné rukopisy zůstávají většinou vzhledem ke svému specifickému charakteru, ale i různorodému obsahu a navíc paleografické i jazykové náročnosti stranou zájmu – již v úvodu je ovšem nutno konstatovat, že se diplomantka s tímto úkolem nespokojila, svůj původní záměr výrazně přesáhla a kromě soupisu připravila i detailní rozbor příslušných rukopisů.

Diplomová práce sestává – kromě obligátního Úvodu a Závěru – z celkem čtyř kapitol. Zatímco Úvod (s. 8–13) seznamuje s cíli a strukturou práce, rozsáhlou pramennou základnou, tj. příslušnými rukopisy, ale i nejdůležitější literaturou, první kapitolu (s. 13–25) věnovala autorka charakteristice, vymezení i základní typologii lékařských rukopisů, které rozděluje na lékařské sborníky, tj. převážně česky nebo německy psané rukopisy obsahující návody na léčbu různých nemocí a neduhů, doplněné dalšími záznamy nejrůznějšího druhu, dále na monotematické rukopisy, především herbáře a v tomto případě ojedinělý rukopis o porodnictví a pediatrii, a konečně na odborná pojednání a poznámky erudovaných lékařů a mediků, pocházející většinou – až na dvě výjimky v podobě středověkých rukopisů z 15. století – ze století devatenáctého. Zvláště u první skupiny rukopisů se přitom studentka zabývá kvalifikovaně a kriticky nejen jejich obsahem, ale i původem, autory (jejichž konkrétní určení ovšem většinou není možné), důvody vzniku, stejně jako vnější formou a zachovalostí (na vnější formu se však více zaměřují až údaje v soupisu).

Druhá kapitola (s. 25–31) stručně, leč dostatečně představuje léčiva používaná v lékařských sbornících, jejich druhy, přípravu a využití, ať již byly rostlinného či živočišného původu, nebo byly za jejich základ vzaty jiné suroviny (nejčastěji kovy či jiné chemické prvky). Tvoří tak současně jakýsi úvodní text k třetí, nejrozsáhlejší kapitole práce (s. 31–75), pojednávající o nemocech uváděných v lékařských sbornících a o jejich léčbě. Stejně jako tyto rukopisy, i autorka prochází lidské tělo „od hlavy k patě“ a seznamuje jednak s tím, jak byly rukopisy koncipovány, jednak se způsoby, jimiž měly být léčeny příslušné nemoci; její text prozrazuje bezpečnou orientaci v lékařské problematice a terminologii a velmi srozumitelně přibližuje ne vždy jednoduchý a přehledný obsah zkoumaných rukopisů. Výrazněji se v tomto případě nabízí zejména otázka, zda skutečně příslušné rady procházely staletími beze změn, ačkoli detailní analýza by byla v daném množství rukopisů a informací nepochybně dosti obtížná. Ještě více to pak platí pro pověry a magické prostředky sloužící k léčbě, ale i k ochraně před nemocemi, jimž je věnována speciální, i když nepříliš rozsáhlá pozornost (s. 71–75). Právě tyto informace výrazně souvisejí s otázkami dobové mentality, jejichž zkoumání nebylo autorčiným hlavním zájmem, a tak v tomto směru jednak odkazuje na práci D. Tomíčka, jednak konstatuje, že by toto téma (resp. detailní rozbor rad tohoto

druhu) vydalo na samostatnou práci; přesto by tyto pasáže i magisterskou práci nepochybně obohatily.

Poslední, čtvrtá kapitola diplomové práce Š. Valinové (s. 75–80) je pak věnována autorství jednotlivých receptů, které naopak lze stanovit buď konkrétně (nejčastěji jsou uváděna jména Křišťana z Prachatic nebo Pietra Andrea Mattioliho), nebo alespoň obecně, podle příslušnosti k několika hlavním skupinám, které autorka vymezuje (šlechtici, lékaři či lékárníci, duchovní nebo „obyčejní lidé“), i když zejména u odkazů na známá jména upozorňuje, že se mohlo jednat o „reklamní tah“, sloužící k propagaci a posílení věrohodnosti doporučovaných prostředků.

Nejdůležitější výsledky shrnula studentka v Závěru (s. 80–82), jímž však práce nekončí: kromě obsáhlého seznamu pramenů a literatury i internetových zdrojů (s. 84–89) a seznamu zkratk (s. 83) jsou její součástí i rozsáhlé přílohy. Ty vedle užitečného Slovníku použitých archaismů a méně známých výrazů (s. 91–93) a obrazových ukázek, vhodně přibližujících rozmanitost zkoumaných rukopisů (s. 207–217), zahrnují především výše zmíněný soupis (s. 94–197), který navíc autorka doplnila jednak chronologickým rejstříkem rukopisů (s. 198), jednak jmenným rejstříkem vztahujícím se jak k soupisu, tak k textové části práce (s. 199–206). Samotný soupis zahrnuje úctyhodný počet celkem 107 rukopisů, nacházejících se v 13 archivech, 12 muzeích a obou nejvýznamnějších knihovnách Jihočeského a Plzeňského kraje (tj. Jihočeské vědecké knihovně v Českých Budějovicích a Studijní a vědecké knihovně v Plzni); z jihočeských archivů nebyly zařazeny pouze Státní okresní archiv Prachatice a Strakonice, ze západočeských (kromě SOkA Cheb, Karlovy Vary a Sokolov, které nespádají do vymezené geografické oblasti) SOkA Plzeň-jih, Plzeň-sever a Rokycany, chybí však vysvětlení či zdůvodnění (neobsahují lékařské rukopisy?). Jednotlivé instituce (doplněné i aktuální adresou) jsou řazeny abecedně podle názvů, resp. lokalit (zejména u muzeí, ale v podstatě i u archivů, i když tam je předřazen název, Státní oblastní archiv v Třeboni a jeho oddělení však následují až za jednotlivými Státními okresními archivy). Rukopisy jsou číslovány jak průběžně, tak (v závorce) v rámci každé instituce, struktura hesla je vysvětlena na s. 94: vedle základních informací (signatura, datace, rozměry, rozsah daný počtem listů či stran, rozměry, vazba) obsahuje ještě (v případě výskytu či potřeby) detailnější popisy filigránů, foliace nebo paginace, písma a písařů či písařských rukou, vazby a výzdoby, údaj o provenienci, nechybí samozřejmě název (originální či alespoň obecný, doplněný autorkou) a popis obsahu každého rukopisu. Doplněn je i odkaz na literaturu, zpravidla ovšem na souhrnná kompendia (*Průvodce po rukopisných fondech v ČR, Repertorium rukopisů 17. a 18. století z muzejních sbírek v Čechách, Soupis rukopisů v Třeboni a Českém Krumlově, Soupis rukopisů Západočeského muzea v Plzni, Soupis rukopisů Studijní a vědecké knihovny Plzeňského kraje*), i když chybí odkaz na konkrétní strany; jak jsem ale informována, neměla studentka v závěru práce bohužel k dispozici všechny potřebné tituly, nicméně v případě dalšího zpracování by bylo vhodné tyto údaje doplnit. Ocenění si zaslouží použití transliterace v citacích soupisu a naopak transkripce, usnadňující čtení, v textu práce.

Diplomová práce Šárky Valinové představuje dle mého soudu velmi zdařilý příspěvek ke zpracování specifického typu pramenů, zejména z hlediska dějin lékařství, ale i kodikologie – jak co se týče samotného soupisu, tak obsahu a autorství jednotlivých rukopisů. Vedle již zmíněné paleografické a jazykové náročnosti zkoumaných a sepsaných rukopisů i

zvládnutí jejich obtížného obsahu je třeba zdůraznit především jejich množství, stejně jako počet zachycených institucí. Vyzdvihnout bych chtěla také to, že je text psán kultivovaným a velmi čtivým jazykem bez chyb v gramatice a interpunkci i bez překlepů. Diplomovou práci Bc. Šárky Valinové proto velmi ráda doporučuji k obhajobě a jednoznačně navrhuji klasifikovat stupněm **v ý b o r n ě**.

V Praze dne 8. června 2016

Doc. PhDr. Marie Ryantová, CSc.